

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

AKTUĀLAS TIESĪBU REALIZĀCIJAS PROBLĒMAS

**Latvijas Universitātes
69. konferences rakstu krājums**

UDK 34(063)
Ak 690

Aktuālas tiesību realizācijas problēmas : Latvijas Universitātes 69. konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2011. 432 lpp.

Redkolēģija:

prof. **Jānis Rozenfelds**
prof. **Kalvis Torgāns**
prof. **Ilma Čepāne**
prof. **Sanita Osipova**
prof. **Ringolds Balodis**
prof. **Valentija Liholaja**
doc. **Artūrs Kučs**

Korektore *Maira Dandzberga*

Maketētāja *Ieva Tiltiņa*

Visi krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

© Latvijas Universitāte, 2011

ISBN 978-9984-45-354-5

LĪDZPARAKSTA INSTITŪTS – VALSTS GALVAS POLITISKĀS ATBILDĪBAS VAI NEATBILDĪBAS GARANTS?

Mg. iur. Simona Doriņa

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante

Atslēgvārdi: kontrasignācija, līdzparakstīšanas institūts, Valsts prezidents, politiskā atbildība, parlamentāras republikas modelis, prezidentāla republika, Valsts prezidenta jurisdiktīvā funkcija.

Raksta mērķis ir aplūkot līdzparaksta (kontrasignācijas) institūta saikni ar prezumpciju par valsts galvas politisko neatbildību, kā arī noskaidrot tās atbilstību mūsdienās. Rakstā analizēta Latvijas un ārvalstu juridiskā literatūra, normatīvie akti. Darba rezultātā izdarīti vairāki secinājumi par līdzparaksta institūtu un tā ietekmi uz valsts galvas politiskās neatbildības attīstību.

Tiesību zinātnieku un politiķu vidū arvien biežāk raisās diskusijas par nepieciešamību veikt izmaiņas Satversmē un citos Latvijas tiesību aktos, lai veicinātu Latvijas Republikas Valsts prezidenta funkciju efektīvāku realizāciju, kas savukārt palielinātu Valsts prezidenta pašreizējās pilnvaras. Pirms iespējamo risinājumu izvirzīšanas ir lietderīgi izvērtēt, kā valsts augstākās amatpersonas pilnvaru apjoma palielināšana ietekmētu vēsturiski nostiprināto prezumpciju par viņa politisko neatbildību, jo tā nepārprotami ir cieši saistīta ar valsts galvas lomu valstī. Līdz ar to nepieciešams noskaidrot līdzparaksta (kontrasignācijas)¹ institūta un politiskās neatbildības prezumpcijas saikni.

1. Līdzparaksta (kontrasignācijas) institūts

Līdzparakstīšanas jeb kontrasignācijas institūts publiski tiesiskā nozīmē ir valsts galvas akta līdzparakstīšana. To veic Ministru prezidents vai attiecīgais ministrs, t.i., parasti tas ministrs, uz kura resoru izdodamais akts visvairāk attiecas.²

Valsts galvas akta līdzparakstīšana, pirmkārt, apliecina to, ka valsts galvas akts pieņemts atbilstoši noteiktās procedūras kārtībai. Tādējādi valsts galvai netiek dota iespēja nelikumīgi un neargumentēti pieņemt aktus, jo līdzparakstītās amatpersonas paraksts norāda uz ricības saskaņotību.

¹ “Kontrasignācija” – no latīņu valodas *contra* “pret”, *signare* “parakstīt”, “apzīmēt”, “apzīmogot”. Būmanis A., Dišlers K., Švābe A. Latviešu Konversācijas vārdnīca. Rīga: A. Gulbja apgāde, Nr. 9, 1933, 17514.–17516. lpp.;

“līdzparakstīt” – no angļu valodas darbības vārda “*countersign*”, lietvārda “*countersignature*”. Garner A. A Dictionary of Modern legal usage, 2nd edition. Oxford University press, 1995, p. 229.

² Būmanis A., Dišlers K., Švābe A. Latviešu Konversācijas vārdnīca. Rīga: A. Gulbja apgāde, Nr. 9, 1933, 17514.–17516. lpp.

Otrkārt, līdzparaksts norāda par akta spēkā esamību. Tā izpaužas ar līdzparakstītāja akcepta (piekrišanas) starpniecību, ko viņš apliecina ar savu parakstu. No tā izriet svarīgs kontrasignācijas institūta aspekts nosacījuma formā, proti, ja valsts galvas akts nav guvis atbalstu no līdzparakstītāja puses, kā rezultātā netiek līdzparakstīts – tas nestājas spēkā.

Treškārt, valsts galvas kontrasignācijas institūts cieši saistāms ar prezumpciju par to, ka valsts galva nav politiski atbildīgs.³ Konstitucionālo tiesību zinātnē līdzparaksta institūts tiek pielīdzināts valsts galvas politiskās neatbildības garantam. Tas izskaidrojams ar to, ka ar ministra parakstu uz valsts galvas akta visu atbildību par to uzņemas ministrs, kurš šo dokumentu līdzparakstījis. Tomēr šāds salīdzinājums nebūtu uzskatāms par pilnīgu.

2. Valsts galvas politiskās neatbildības prezumpcija un institūta vēsturiskā attīstība

Mūsdienās arvien biežāk var novērot sabiedrības pieaugošo vēlmi būt informētai par valstī notiekošajiem politiskajiem procesiem. Šī interese ietver arī nepieciešamību rast skaidrību par to, kas un par ko noteiktā gadījumā ir atbildīgs. Pēdējo mēnešu laikā atbildības jautājums ir kļuvis īpaši aktuāls saistībā ar atsevišķu nozaru ministru atbildību par pārkāpumiem viņiem piekritīgajās ministrijās.⁴ Arī līdzparaksta institūts ietver atbildības prasību, proti, atbildību par valsts galvas akta saturu, formu un tā izpildi. Vienlaikus šo atbildības prasību neattiecinā uz valsts galvas institūciju, jo to neatzīst prezumpcija par valsts galvas politisko neatbildību.

Jēdziena “politiski neatbildīgs” vietā būtu atbilstošāk un korektāk lietot jēdzienu “nav politiski atbildīgs”. Gramatiski iztulkojot jēdzienu “neatbildīgs”, pastāv interpretācijas iespēja par to, ka personai sava rakstura īpašību dēļ nepiemīt spēja būt atbildīgai. Tomēr aplūkojamās prezumpcijas būtība ir tāda, ka valsts galva nevar uzņemties atbildību par savām darbībām, kā arī to sekām. Par jēdziena “politiski neatbildīgs” lietojuma neatbilstību liecina arī Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 53. panta pirmajā daļā noteiktais: “Valsts Prezidents par savu darbību politisku atbildību nenes.”⁵

Prezumpcijas, ka valsts galva nav politiski atbildīgs, attīstība ir skatāma kopsakarā ar līdzparaksta institūta izveidi un nostiprināšanos.

Līdzparaksta institūts saistāms ar tiesiskas iekārtas attīstību, jo prasa no amatpersonas atbildību par izdotajiem aktiem. Tā aizmetņi atrodami jau Austrumromas jeb Bizantijas imperatora Justiniāna I (*Justinianos I Megos, 483–565*)⁶ valdīšanas laikā, kad imperatora lēmumi atspoguļoja viņa gribu. Šos lēmumus ar parakstu apliecināja viņam cieši saistītās amatpersonas. Tās personas, kuras nodeva tālāk imperatora pavēli bez kvestora paraksta, bija sodāmas kā dokumenta viltotāji.⁷ Arī viduslaikos otrs paraksts un zīmoga nospiedums uz valdnieka dokumenta realizēja

³ Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. Москва: БЕК, 1998, с. 226.– 227.

⁴ Sk., piemēram, Mūrniece atkāpjas no iekšlietu ministres amata. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/366452-murniece_atkapijas_no_iekšlietu_ministres_amata [aplūkots 2011. gada 17. februārī].

⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

⁶ Enciklopēdiskā Vārdnīca. Sast. A. Vilks. Rīga: Latvijas Enciklopēdiju Redakcija, 1991, 280. lpp.

⁷ Justiniāna I 114. noveles (novellae CXIV). Pieejams: <http://webu2.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Corpus/Nov114.htm> [aplūkots 2011. gada 2. februārī].

pierādīšanas funkciju un uzskatāms par kontrasignācijas institūta izveides priekšnoteikumu ar mērķi izvairīties no viltojumiem.⁸ Pastāvot monarha absolūtajai varai, atbildība ir tas apstāklis, kas bija iztrūkstošs elements viduslaiku Eiropā. Tā rezultātā līdzparaksts bija formāli ieguvis savu formu, tomēr tas neatspoguļoja šī institūta būtību – apliecināt pieņemto aktu tiesiskumu.

Teorētiski absolūtā monarhijā par atbildību nav iespējams runāt, jo vara tika koncentrēta valsts galvas (monarha) rokās, kurš nebija atbildīgs par savu darbību, kā arī “glāba” no atbildības savus padomdevējus, kuri bija viņa gribas izpildītāji. Līdz ar to Latvijas Universitātes profesors Kārlis Dišlers (1878–1954) pamatoti norāda, ka kontrasignācija ir tiesiskas monarhijas institūts.⁹

Izpratne par līdzparaksta nozīmi valsts galvas pienākumu veikšanā ieguva jaunus apvēršņus divu Eiropas lielvalstu – Apvienotās Karalistes un Francijas Republikas – praksē.

Attīstoties tiesiskai iekārtai, izveidojās nepieciešamība ar līdzparaksta palīdzību nostiprināt monarha varas ierobežošanu un ministru valsts tiesisko atbildību. Ārvalstu tiesību literatūrā ir analizēts politiskās atbildības jautājums. Piemēram, pateicoties angļu jurista Viliama Blekstonā (*William Blackstone*) pētnieciskajam darbam, XVIII gadsimtā angļu valsts teorijā tika ietverts princips par to, ka valsts galva nav politiski atbildīgs, kā arī ministrs ir atbildīgs par līdzparakstīto aktu. Tā pamatbūtība izpaužas *common law* sistēmā, 1689. gada Tiesību bīla un tā papildinājuma – 1701. gada Troņa mantošanas aktā,¹⁰ kura mērķis ir aizsargāt no monarha patvaļas,¹¹ pastiprinot parlamenta nozīmi. Tas izskaidrojams ar to, ka Apvienotā Karaliste nepazīna varas dalīšanas teoriju tās tradicionālajā nozīmē.¹² Nostiprinot parlamenta pozīciju, bija nepieciešams ieviest tiesisku institūtu, kas palīdzētu ierobežot monarha plašās prerogātiņas. Šo iespēju realizē kontrasignācijas institūts, tādēļ par monarha aktiem atbildīgi ir tos līdzparakstījušie ministri, kas ir viņa padomnieki. Kontrasignācijas institūts norāda uz viena no modernā konstitucionālisma principa aizsākumiem¹³, kura pamatbūtība skaidrojama apstākļi, ka karalis neko nevar darīt viens pats (angļu val. – *the king can no act alone*).¹⁴

Savukārt būtisku ieguldījumu līdzparaksta, tostarp prezumpcijas par to, ka valsts galva nav politiski atbildīgs, attīstībā deva Lielās franču revolūcijas sākumā pieņemtais 1789. gada 2. novembra likums.¹⁵ Ar šo likumu līdzparaksts ieguva savu juridisko formu. Tādējādi tika noteikts tiesisks līdzeklis, lai ierobežotu valsts galvas rīcības brīvību. Līdzparaksts attiecās uz visiem valsts galvas aktiem un ministru padomes lēmumiem. Nekāda karaļa pavēle un padomes lēmums nevarēja atbrīvot līdzparakstījušo ministru no atbildības, kuru viņš ar savu līdzparakstīšanu uzņēmies.¹⁶

⁸ Dišlers K. Ministru kontrasignācija monarhijā un republikā. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 3/4, 1923, 98. lpp.

⁹ Turpat, 98.–107. lpp.

¹⁰ Troņa mantošanas akts (*Act of Settlement*). Pieejams: <http://www.worldfreeinternet.net/parliament/settlement.htm> [aplūkots 2011. gada 3. februārī].

¹¹ Tarkow Naamani I. The Significance of the Act of Settlement in the Evolution of English Democracy. *Political Science Quarterly*, vol. 58, Nr. 4., 1943, p. 547.

¹² Barendt E. *An Introduction to Constitutional Law*. Oxford University Press, 1998, p. 34.–40.

¹³ Алексеев А. А. *Министерская власть в конституционном государстве*. Харьков: Тип. и лит. М. Зильберберг, 1910, с. 116.

¹⁴ Barendt E. *An Introduction to Constitutional Law*. Oxford University Press, 1998, p. 110.–116.

¹⁵ Dišlers K. Ministru kontrasignācija monarhijā un republikā. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 3/4, 1923, 98. lpp.

¹⁶ Turpat, 99. lpp.

Līdzparaksta institūta attīstība pierāda to, ka atbildība par visiem valsts galvas līdzparakstītajiem aktiem bija ministriem. Valsts galva nebija par tiem politiski atbildīgs. Tomēr jānorāda, ka šī vēsturiski nostiprinātā prezumpcija laika gaitā tika attiecināta arī uz citu valsts pārvaldes formu, proti, republiku.

Pievēršot uzmanību politiskās atbildības nozīmei Valsts prezidenta institūta ietvaros, jānorāda, ka tā netiek atzīta ne pēc konstitūcijas, ne pēc valsts tiesību teorijas. Tas izskaidrojams ar to, ka Valsts prezidenta institūts evolūcijas ceļā ir izskaidis monarha institūtu.¹⁷ Tā kā prezumpcija par to, ka valsts galva nav politiski atbildīgs, bija cieši saistīta ar monarha institūtu, jāsecina, ka Valsts prezidenta institūts šo prezumpciju ir atbilstoši kārtībā “mantojis”. Tomēr Valsts prezidenta atbildības jautājums būtu jāvērtē atšķirīgi, pretējā gadījumā vēsturiski nostiprinātā prezumpcija, ievērojot laikmeta izmaiņas, neatīstītos. Tādēļ prezumpcija par to, ka valsts galva nav politiski atbildīgs, var neatspoguļot patieso situāciju valstī.

Tiesību zinātnē ir atzīts, ka tiesiskā valstī nav iedomājams tāds stāvoklis, ka tiek izdoti valststiesiskas nozīmes akti, kuros nebūtu norādīta amatpersona vai institūcija, kas par tiem ir atbildīga. Pēc būtības republikā nav loģiskas nepieciešamības pēc kontrasignācijas, jo nav tāda neatbildīga valsts orgāna un neatbildīgas amatpersonas. Atbildība izriet no visu orgānu ievēlēšanas, kas ir uzskatāms par republikānisku principu.¹⁸ Līdz ar to atbildība par savu darbību ir republikai raksturīga iezīme.

Būtu jāizvērtē, kā iepriekš minētais saistāms ar prezumpciju, ka valsts galva nav politiski atbildīgs par savu darbību. Vai līdzparaksts pilnībā vai daļēji noņem valsts galvai politisko atbildību? Lai varētu atbildēt uz šiem jautājumiem, nepieciešams noskaidrot jēdziena “politiskā atbildība” saturu.

“Atbildība” tiek skaidrota kā tikumiska un tiesiska spēja apzināties savas darbības sekas.¹⁹ “Politiskās atbildības” jēdziens kā atbildības darbības sfēra²⁰ ir skatāma kopsakarā ar terminu “pienākumi”.²¹ Tas nozīmē, ka atbildība izpaužas kā sev uzticēto pienākumu izpilde. Kā norāda Jēlas Universitātes (*Yale University*) jurisprudences profesors Kristofers Kucs (*Christopher Kutz*), atbildība ir pamats, kas izriet no sociālām, morālām, politiskām attiecībām un to ideāliem. Vissarežģītāk esot noteikt atbildības robežu, jo atbildībai piemīt morāls aspekts.²²

Atšķirībā no citiem atbildības veidiem politiskā atbildība izceļas pēc savas būtības. Proti, politiskā atbildība, no objektīvās puses, ir zināmu un darītājam jūtamam seku saistīšana ar kādu viņa darbu, no subjektīvās puses, šo seku apstiprināšanās un uzņemšanās, kas šīs atbildības gadījumā izpaustos kā atlaišana no amata.²³ Tā nerada tālākas nelabvēlīgas sekas personai – tikai amata zaudējumu. Parasti politiskā atbildība par savu darbību ir attiecināma uz ministriem, kuri kā augstākā izpildvaras institūcija ir atbildīgi parlamentam.²⁴ Piemēram, tiesajā demokrātijā valdība ir atbildīga

¹⁷ Balodis R. Apvienotās Karalistes monarha prerogatīvu specifika un izpaušmes mūsdienās. *Likums un Tiesības*, 2004. gada oktobris, 6.sēj., Nr. 10 (62).

¹⁸ Dišlers K. Ministru kontrasignācija monarhijā un republikā. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. ¾, 1923, 100. lpp.

¹⁹ Būmanis A., Dišlers K., Švābe A. Latviešu Konversācijas vārdnīca. Rīga: A.Gulbja apgāde, Nr. 1, 1928, 1032. lpp.

²⁰ Politiskā Enciklopēdija. Sast. P. Jērāns. Rīga: Galvenā Enciklopēdiju redakcija, 1987, 61.–62. lpp.

²¹ Garner A. *Black's Law dictionary*. Thomson West, 2004, p. 932.

²² Coleman J., Shapiro S. *The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of law*. Oxford University Press, 2002, p. 587.

²³ Turpat, 384. lpp.

²⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. *Konstitucionālās tiesības*. Rīga: Latvijas Vēstneša bibliotēka, 2004, 290.–292. lpp.

politiski pilntiesīgajiem pilsoņiem. Pretēja situācija vērojama konstitucionālajā monarhijā, kur ministri ir politiski atbildīgi monarham. Prezidentālā republikā ministri ir atbildīgi Valsts prezidentam.²⁵ Savukārt parlamentārā republikā vai monarhijā ministri ir politiski atbildīgi parlamentam.

Atbildības apjoms ir arī cieši saistīts ar valsts modeli – prezidentālu, parlamentāru vai pusprezidentālu. Prezidentālā republikā (piemēram, Amerikas Savienotajās Valstīs) Valsts prezidenta ietekme saistāma ar plašām pilnvarām, kuru rezultātā ieziņmējas valdības atbildība Valsts prezidentam. Prezidentālā republikā Valsts prezidents vienlaikus ir gan valsts galva, gan valdības vadītājs. Savukārt pusprezidentālā valsts modelī, kāds ir Francijas Republikā, valdībai ir divi faktiskie vadītāji. Valsts prezidents izpildvaras augstāko vadību daļa ar valdības vadītāju, kuram ir ciešas saites ar parlamentu.

Aplūkojot Latvijas Republikā pastāvošo parlamentāras republikas modeli, jāsecina, ka Valsts prezidenta pilnvaras patlaban ir diezgan ierobežotas, kā rezultātā prezidents veic reprezentatīvas funkcijas, viņam ir parlamenta uzticība un viņš nav tieši saistīts ar kādu no varām. Līdzparaksta institūts tiek jo īpaši plaši piemērots parlamentārās republikās. Viens no būtiskākajiem iemesliem tā piemērošanai praksē ir valsts galvas atbildības sašaurināšana ar mērķi stabilizēt valsts aparātu. Tādējādi tiek norādīts, ka valsts galvas politiskā atbildība par līdzparakstītiem aktiem ir lieka, jo par tiem atbildīgi parlamentam ir ministri. Tomēr līdz šim nav atbildēts uz jautājumu, vai “lieks” nozīmē to, ka valsts galva par saviem aktiem nav politiski atbildīgs? Ja šo prezumpciju atzīst par pilnīgu, šāds arguments nedrīkstētu kalpot par iemeslu valsts galvas bezatbildīgai rīcībai vai lēmumu pieņemšanai pretēji valsts interesēm.

Līdzšinējā prakse demokrātiskās valstīs pierāda to, ka teorijā atzītā prezumpcija – valsts galva nav politiski atbildīgs – neatbilst faktiskajai situācijai. Piemēram, Satversmes 53. panta otrā daļa noteic, ka visiem Valsts prezidenta rīkojumiem jābūt Ministru prezidenta vai attiecīgā ministra līdzparakstītiem, kuri līdz ar to uzņemas visu atbildību par šiem rīkojumiem, izņemot divus gadījumus – uzaicinot personu sastādīt Ministru kabinetu un ierosinot Saeimas atlaišanu. Līdz ar to līdzparakstam ir pakļaujami Valsts prezidenta rīkojumi. Par tiem atbildību uzņemas līdzparakstījušais ministrs. Savukārt prezumpcija, ka valsts galva (monarhs, Valsts prezidents) nav politiski atbildīgs, pieprasa to, ka visus valsts galvas aktus līdzparaksta atbildīgais ministrs.

Arī Satversmes tiesa 2006. gada 16. oktobra spriedumā norādījusi: “Konstitucionālais izpildvaras nesējs Latvijas Republikā ir Ministru kabinets [..]. Valsts prezidentam, kurš politisku atbildību nenes, Satversme piešķir atsevišķas izpildvaras funkcijas, taču arī šo funkciju īstenošanai ir nepieciešama Ministru kabineta locekļa piekrišana (Satversmes 53. panta otrais teikums). [..] Valsts prezidentam Satversmē *expressis verbis* uzticamās izpildvaras funkcijas tiek pakļautas Ministru kabineta gribai ar kontrasignācijas institūta starpniecību. Līdz ar to Latvijas Republikā kontrasignācijas institūts tiek plaši piemērots attiecībā uz Valsts prezidenta funkcijām izpildvaras jomā.”²⁶

Šāds regulējums atstāj atklātu jautājumu, kas notiek ar tiem Valsts prezidenta dokumentiem, kuri nav pakļauti ministra līdzparakstam? Viens no spilgtākajiem

²⁵ Glick N. An outline of American government. United States information service, Embassy of the United States of America, 1989, 54.–57. lpp.

²⁶ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 “Par Radio un televīzijas likuma 46. panta sestās, septītās, astotās un devītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 58. un 91. pantam” 15.3. punktu.

piemēriem būtu Valsts prezidenta jurisdiktīvās funkcijas ietvaros realizētā tiesība apžēlot. Šo tiesību Valsts prezidents izpilda vienpersoniski, izvērtējot apžēlošanas lietas materiālus un pieņemot lēmumu. Būtu maz ticams, ka Valsts prezidentam nav nekādas atbildības par veikto darbu, akta saturu un tā sekām.

Lai gan Valsts prezidents ir juridiski atbildīgs par savu darbību, tomēr šī atbildība iestāsies tikai tad, ja viņš būs pārkāpis konstitūcijā noteikto. Savukārt politiskās atbildības svarīgs elements ir valsts vai sabiedrības interešu neievērošanas konstatējums. Politiskā atbildība izpaužas kā amata zaudēšana un ir netieši attiecināma uz Valsts prezidentu. Tas izskaidrojams ar politiskās atbildības duālo dabu – tiešo un netiešo. Proti, Latvijas Republikā par Valsts prezidenta rīkojumiem atbilstoši Satversmē noteiktajam atbild līdzparakstījušais ministrs. Savukārt netieši Valsts prezidents atbild par tiem aktiem, kuri nav līdzparakstīti.

Arī profesors K. Dišlers norādījis, ka būtu apšaubāms uzskats, ka līdzparaksta institūts pats par sevi izslēgtu republikas prezidenta politisko atbildību. Viņš nošķir atbildību Saeimas un tautas priekšā.²⁷ Proti, parlaments slēgtā sēdē Satversmes 51. panta kārtībā var atlaist Valsts prezidentu. Savukārt tauta izsaka savu atbalstu Valsts prezidentam, kad tā lemj par Saeimas atlaišanu gadījumā, ja Valsts prezidents ir ierosinājis Saeimas atlaišanu. Tomēr šādā gadījumā pastāv risks, ka patlaban nav iespējams noteikt tos valsts vai sabiedrības interešu neievērošanas pārkāpumus, kuru dēļ parlamentam būtu tiesības pieņemt lēmumu par Valsts prezidenta atlaišanu.

Secināms, ka valsts galvas politiskā atbildība kā atbildība par sev uzticēto pienākumu izpildi valsts vai sabiedrības interesēs izpaužas netieši. Līdz ar to prezumpcija, ka valsts galva ir pilnībā atbrīvots no politiskās atbildības, nav pamatota. Līdzparaksta institūts ir instruments, ar kura starpniecību par valsts galvas līdzparakstītajiem aktiem atbild līdzparakstījušais ministrs. Savukārt gadījumos, kad aktu pieņem valsts galva vienpersoniski, var runāt par valsts galvas netiešo politisko atbildību. Vienlaikus jānorāda, ka šīs atbildības robeža ir grūti nosakāma, jo cieši saistīta ar morālo aspektu.

Secinājumi

1. Prezumpcija, ka valsts galva (monarhs, Valsts prezidents) nav politiski atbildīgs, pieprasa to, ka visus valsts galvas aktus līdzparaksta atbildīgais ministrs. Šī prezumpcija ir cieši saistīta ar līdzparaksta (kontrasignācijas) institūta saturu. Tomēr šis institūts nebūtu uzskatāms par valsts galvas politiskās neatbildības garantu. Valsts galvas akta līdzparakstīšana apliecina to, ka valsts galvas akts pieņemts atbilstoši noteiktās procedūras kārtībai, kā arī norāda par šī akta spēkā esamību.
2. Jēdziena “politiski neatbildīgs” lietojums neatbilst Satversmes 53. panta pirmajā daļā noteiktā formulējuma saturam un gramatiskajai interpretācijai. Tā vietā būtu atbilstošāk lietot jēdzienu “nav politiski atbildīgs”.
3. Līdzparaksta institūta izveide un nostiprināšanās būtiski ietekmēja prezumpcijas par to, ka valsts galva nav politiski atbildīgs attīstību.
4. Prezumpcijas, ka valsts galva nav politiski atbildīgs, attīstība ir skatāma kopsakarā ar līdzparaksta institūta izveidi un nostiprināšanos. Sākotnēji šī prezumpcija bija cieši saistīta ar monarha institūtu, taču laika gaitā to “mantoja” arī

²⁷ Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2004, 121.–122. lpp.

Valsts prezidenta institūts. Taču Valsts prezidenta institūts šo atbildību realizē atšķirīgi. Tas izskaidrojams ar to, ka atbildības apjoms ir cieši saistīts ar valsts modeli – prezidentālu, parlamentāru vai pusprezidentālu.

5. Valsts galvas politiskā atbildība izpaužas kā atbildība par sev uzticēto pienākumu izpildi valsts vai sabiedrības interesēs. Līdzparaksta institūts ir instruments, ar kura starpniecību par valsts galvas līdzparakstītajiem aktiem atbild līdzparakstījušais ministrs. Savukārt gadījumos, kad aktu pieņem valsts galva vienpersoniski, var runāt par valsts galvas netiešo politisko atbildību.

Izmantotās literatūras, juridisko aktu un juridiskās prakses saraksts

1. IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Balodis R. Apvienotās Karalistes monarha prerogatīvu specifika un izpausmes mūsdienās. *Likums un Tiesības*, 2004. oktobris, 6. sēj., Nr. 10 (62).
2. Būmanis A., Dišlers K., Švābe A. Latviešu Konversācijas vārdnīca. Rīga: A.Gulbja apgāde, Nr. 1, 1928.
3. Būmanis A., Dišlers K., Švābe A. Latviešu Konversācijas vārdnīca. Rīga: A.Gulbja apgāde, Nr. 9, 1933.
4. Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2004.
5. Dišlers K. Ministru kontrasignācija monarhijā un republikā. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 3/4, 1923.
6. Enciklopēdiskā Vārdnīca. Sast. A. Vilks. Rīga: Latvijas Enciklopēdiju redakcija, 1991.
7. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstneša bibliotēka, 2004.
8. Barendt E. An Introduction to Constitutional Law. Oxford University Press, 1998.
9. Coleman J., Shapiro S. The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of law. Oxford University Press, 2002.
10. Garner A. Black's Law dictionary. Thomson West, 2004.
11. Glick N. An outline of American government. United States information service, Embassy of the United States of America, 1989.
12. Tarkow Naamani I. The Significance of the Act of Settlement in the Evolution of English Democracy. *Political Science Quarterly*, vol. 58, Nr. 4, 1943.
13. Алексеев А. А. Министерская власть в конституционном государстве. Харьков: Тип. И лит. М. Зильберберг, 1910.
14. Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. Москва: БЕК, 1998.

2. NORMATĪVIE AKTI

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.
2. Justiniāna I 114. novele (novellae CXIV). Pieejams: <http://webu2.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Corpus/Nov114.htm>.
3. Troņa mantošanas akts (*Act of Settlement*). Pieejams: <http://www.worldfreeinternet.net/parliament/settlement.htm>.

3. JURIDISKĀS PRAKSES MATERIĀLI

1. Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra spriedums lietā Nr. 2006-05-01 "Par Radio un televīzijas likuma 46. panta sestās, septītās, astotās un devītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 58. un 91. pantam".